

Ήταν η ανθρωποθυσία μέρος της ιεροπραξίας των αρχαίων Ελλήνων; (Μέρος Δ')

Στο παρόν τέταρτο και τελευταίο μέρος της συνέχειας της αναιρέσεως του ψεύδους περί ελληνικών ανθρωποθυσιών, παρουσιάζονται οι πλάνες των νεο-απολογητών περί του Λιβανίου, του Φιλοποιμένος, του Αθάμαντος και του Διονύσου.

(Διαβάστε τα προηγούμενα μέρη: Α', Β', Γ')

14. Ο Λιβάνιος και...ανθρωποθυσίες

Το θέμα του 41ου λόγου του Λιβανίου έχει να κάνει με... ανθρωποθυσία. Συγκεκριμένα, η Αντιόχεια μαστίζεται από λοιμό, και χρησμός του Απόλλωνος ζητά την ανθρωποθυσία προκειμένου να σταματήσει το κακό. Επιλέγεται το παιδί ενός μάγου, αλλά ο πατέρας του ισχυρίζεται ότι μπορεί να σταματήσει τη συμφορά χωρίς να θυσιαστεί το παιδί του, μέσω της γοητείας. Ο Λιβάνιος αντίκειται, προσπαθώντας να πείσει τους Αντιοχείς ότι το παιδί πρέπει να θυσιαστεί, κατ' επιταγή του θεού. Το παρουσιαζόμενο σενάριο είναι δύσκολο να αποτελεί ιστορικό γεγονός. Ο Λιβάνιος ζει σε μια τραγική και καθοριστική εποχή για το μέλλον της ανθρωπότητας. Ζει στον πολύπαθο 4ο μεταχριστιανικό αιώνα (κατά την χριστιανική χρονολόγηση). Μια περίοδο όπου επιχειρείται να επιβληθεί μια «Νέα Τάξη Πραγμάτων» της τότε εποχής, κατά την οποία έπρεπε να καταργηθούν οι παλαιοί θεσμοί και παραδόσεις και όπου όλοι θα έπρεπε να υπακούουν υποχρεωτικά σε μια θρησκευτικό-πολιτική αρχή. Κατά δεύτερον, αν ο Λιβάνιος πράγματι επιχειρούσε το παραπάνω, δεν θα είχε την παρρησία να απευθύνει στον χριστιανό αυτοκράτορα Θεοδόσιο την περίφημη επιστολή του «Υπέρ των ιερών», κατακεραυνώνοντας τις φαύλες και άτιμες πράξεις των χριστιανών. Κατά τρίτο, έχουμε πατερικές αναφορές για τον Λιβάνιο, όπως αυτές του Βασιλείου Καισαρείας, που δείχνουν έναν άνθρωπο τελείως διαφορετικό. Μάλιστα, ο ίδιος ο Βασίλειος έστειλε τα πνευματικά του παιδιά στον Λιβάνιο προκειμένου να μαθητεύσουν κοντά του την ρητορική τέχνη (επιστολή 337). Επίσης, οι υπόλοιποι πατέρες και εκκλησιαστικοί συγγραφείς, θα έβρισκαν αφορμή να κατηγορήσουν εκ νέου την αντίπαλη εθνική λατρεία, και μάλιστα στο πρόσωπο ενός γνωστού και επιφανούς. Να ήταν λοιπόν...ανθρωποθυσιαστής όπως διατείνονται οι σύγχρονοι απολογητές και να το αγνοούσαν οι πατέρες, είναι

ανόητο να το ισχυρίζεται κανείς. Και ενώ οι εκκλησιαστικοί σιγούν...εκκωφαντικά, οι νεο-απολογητές το έχουν κάνει...σημαία! Κατά τέταρτο, γνωρίζουμε ότι η Αντιόχεια είχε εκχριστιανιστεί κατά ένα μεγάλο της μέρος με την συνεπικουρεία της νωθρότητας των πολιτών της. Συνεπώς, θα ήταν δύσκολο να επιχειρηθεί κάτι τέτοιο.

Στην πραγματικότητα, ο 41ος λόγος ανήκει σε ένα συγκεκριμένο είδος λόγων, τα «προγυμνάσματα» ή «μελέται», που είναι ρητορικές ασκήσεις. Στο διαδικτυακό τόπο «Britannica.com/biography/libanius», διαβάζουμε:

*Libanius' s works include more than 50 orations of various types, of which the first is especially famous for its autobiographical character. Also surviving are about 50 **declamations and other writings intended for use in schools (progymnasmata)**, as well as more than 1500 letters of great historical interest.*

Δηλαδή:

Τα έργα του Λιβανίου περιλαμβάνουν πάνω από πενήντα ομιλίες διαφόρων ειδών, από τις οποίες οι πρώτες είναι περίφημες για τον αυτοβιογραφικό τους χαρακτήρα. Επίσης διασώζονται περίπου πενήντα ρητορικοί λόγοι και άλλα γραπτά που επρόκειτο να χρησιμοποιηθούν στις σχολές ρητορικής (προγυμνάσματα), όπως επίσης και περισσότερες από χίλιες πεντακόσιες επιστολές, μεγάλου ιστορικού ενδιαφέροντος.

Στο λεξικό του Ν. Λωρέντη, αναφέρεται για τον Λιβάνιο, «Σώζονται του σοφιστού τούτου διάφοροι ρητορικοί λόγοι, **μελέται**, επιστολαί και υποθέσεις εις τους λόγους του Δημοσθένους...» (σ. 324).

Μια από τις σημασίες του όρου «μελέτη» είναι «άσκησης, εξάσκησης» (Δημητράκος τ. Θ' σ. 4645).

Σύμφωνα με το λεξικό του Ησύχιου «Γλώσσαι», «μελέτη γαρ άσκησις». Το θέμα είναι λοιπόν φανταστικό χάριν ασκήσεως και όχι πραγματικό. Αυτό παρουσιάζεται ως...ιστορικό γεγονός, αποδεικτικό των «ανθρωποθυσιών»!

15. Ο Φιλοποιμήν

Ο Φιλοποιμήν ήταν ένας σπουδαίος αρχιστράτηγος του Αχαϊκού Συνδέσμου. Στην τελευταία του μάχη, όντας «προβεβηκός το γήρας» -όπως αναφέρεται-,

συνελήφθη από τους Μεσσήνιους και οδηγήθηκε λαβωμένος στην Μεσσήνη όπου αναγκάστηκε να πει το κώνειο σε ηλικία 78 ετών. Σε όλη την Ελλάδα στήθηκαν ανδριάντες και επιγραφές με τα κατορθώματά του. Μάλιστα, προς τιμή του, θέσπισαν ετήσια γιορτή.

Η σύνδεσή του με δήθεν ανθρωποθυσίες που γίνονταν στον τάφο του, είναι άτοπη καθώς ο Φιλοποιμήν δεν λογίστηκε ποτέ ως θεότητα. Αν ισχύει η θανάτωση των αιχμαλώτων προς τιμή του, ήταν μια πράξη πολεμικών αντιποίνων.

Γράφει ο Πλούταρχος: «*Εις την πόλιν, επιποθούσαν τον άνδρα και βαρέως φέρουσαν, οιομένην συναποβεβληκέναι το πρωτεύειν εν τοις Αχαιοίς. Ετάφη μεν ουν ως εικός ενδόξως, και περί το μνημείον οι των Μεσσηνίων αιχμάλωτοι κατελεύσθησαν*» (Φιλοποιμήν 21).

16. Ο Αθάμας και οι απόγονοί του, κατά τον Ηρόδοτο

Ο Ηρόδοτος στο βιβλίο των Ιστοριών του «Πολύμνια» (197), αναφέρει ότι οι οδηγοί του Ξέρξη διηγήθηκαν στον Ξέρξη μια ντόπια φήμη/ θρύλο («επιχώριον λόγον»), σχετικά με το ιερό του Λαφυστίου Διός. Δηλαδή, του διηγήθηκαν ότι κάποτε ο Αθάμας είχε επιβάλλει στους απογόνους του όποιος εισέρχεται μέσα στο πρυτανείο του ιερού αυτού χωρίς άδεια, να θυσιάζεται. Και του είπαν επίσης ότι σε αυτήν την ποινή καταδικάστηκαν αργότερα οι απόγονοι του Φρίξου, διότι ένας από αυτούς (ο Κυτίσσωρος) έσωσε τον Αθάμα που ήταν να θυσιαστεί για τον καθαρό της πόλης, με αποτέλεσμα να πέσει η οργή των θεών σε αυτόν και στους απογόνους του. Όλα αυτά είχαν ως αποτέλεσμα ο Ξέρξης και ο στρατός του να μην εισέλθουν στον ιερό χώρο, από φόβο. Στην ουσία, αυτός ο επιχώριος λόγος λειτουργούσε αποτρεπτικά, ώστε να παρεμποδίζει την είσοδο σε όσους δεν έπρεπε να μπου.

17. Διόνυσος και ωμοφαγία

Ο Διόνυσος συνδέεται με τις ζωοποιές ιδιότητες του Ηλίου και του Έρωτος, τη βλάστηση και τις γονιμοποιές δυνάμεις. Για αυτό, ιδιαίτερο σύμβολό του συν τοις άλλοις, ήταν και ο φαλλός. Εκλαμβάνονταν από τους απλούστερους ως θεός του κρασιού, ενώ από τους μύστες ως θεός της εκστάσεως. Επίσης, θεός του Χορού, του Θεάτρου, και της ψυχικής ανατάσεως εν γένει. Ο συμβολισμός του Διονύσου είναι ένα τεράστιο θέμα με πολύ βαθιές προεκτάσεις (βαθύτερες από όσες μπορεί να καταλάβει ο αναγνώστης από όσα διαβάζει εδώ), και δεν είναι επί του παρόντος να αναλυθεί πλήρως.

Μελετώντας τους αρχαίους συγγραφείς, διαπιστώνουμε ότι ο Διόνυσος και ο Όσιρις έχουν αρκετά κοινά σημεία στις μυθολογίες τους. Ο Πλούταρχος μας διευκρινίζει πάρα πολλά σχετικά με το θέμα μας, στο έργο του «Περί Ίσιδος και Οσίριδος». Όπως ο ήλιος, η σελήνη, ο ουρανός, η γη, η θάλασσα, είναι κοινά σε όλους, έτσι και οι θεότητες και οι ιδιότητές τους είναι κοινές σε όλους τους λαούς και τις παραδόσεις. Μόνο τα ονόματα αλλάζουν. Αναφερόμενος στον Όσιρι, γράφει στην Κλέα: «*Το ότι είναι ο ίδιος με τον Διόνυσο, ποιος άλλος πρέπει να το γνωρίζει καλύτερα από σένα, Κλέα, που είσαι αρχηγός των Θυιάδων στους Δελφούς και αφιερωμένη από τον πατέρα και τη μητέρα σου στις ιερές τελετές του Ισίριδος;*» (Πλούταρχος, Περί Ίσιδος και Οσίριδος 35 E).

Αλλά και ο ιστορικός Διόδωρος ο Σικελιώτης, γράφει ότι «*Οι Αιγύπτιοι λένε πως ο θεός που εκείνοι ονομάζουν Όσιρι είναι ο καλούμενος από τους Έλληνες Διόνυσος*» (Ιστορική Βιβλιοθήκη, Δ' 1.6).

Έτσι λοιπόν και οι δύο ταξίδευσαν σε όλο τον κόσμο εκπολιτίζοντας τους ανθρώπους, τους δίδαξαν τους καρπούς της γης, όρισαν νόμους, χρησιμοποίησαν το τραγούδι και τη μουσική. Σύμβολό τους ο φαλλός, ιερό τους ζώο ο ταύρος. Στις λατρείες αμφοτέρων οι θρησκευτές κρατούν θύρσους και κραυγάζουν. Το τελευταίο και άμεσα σχετιζόμενο με το θέμα μας, ότι σύμφωνα με την μυθολογία, και οι δύο διαμελίστηκαν και επανήλθαν στην ζωή. «*Οι μύθοι επίσης για τους Τιτάνες και τα Νυκτέλια συμφωνούν με τους μύθους για τον διαμελισμό, την αναβίωση και την παλιγγενεσία του Οσίριδος*» (ο. π. 35 A). Με τον διαμελισμό τους σχετίζεται η ωμοφαγία. Ο Πλούταρχος αναφέρει ότι στις τελετές χρησιμοποιούνται ιερά μυστικά- μνητικά σύμβολα, τα οποία ορισμένοι τα εκλάμβαναν κατά κυριολεξία και όχι με τον ορθό φιλοσοφικό τρόπο, με αποτέλεσμα να πέσουν στην δεισιδαιμονία.

Επισημαίνει: «*Όταν ακούσεις, λοιπόν, τους μύθους των Αιγυπτίων για τους θεούς, περιπλανήσεις, διαμελισμούς και πολλά τέτοια παθήματα, πρέπει να θυμάσαι όσα αναφέρθηκαν προηγουμένως και να μην νομίζεις ότι ένα γεγονός όπως το **διηγούνται έτσι και έγινε***» (ο. π. 11 B).

Και επίσης, «*Αφού, λοιπόν, άκουσες τα σχετικά με τους θεούς και δέχεσαι τον μύθο απ' αυτούς που τον ερμηνεύουν με ευλάβεια και φιλοσοφική διάθεση (αρχαίο: των εξηγουμένων τον μύthon οσίως και φιλοσόφως), εκτελώντας πάντα και τηρώντας τα καθιερωμένα, θεωρώντας πως ούτε θυσίες ούτε πράξεις τους ευχαριστούν περισσότερο από το να έχει κανείς σωστή αντίληψη για τους θεούς,*

τότε θα αποφύγεις το κακό που είναι εξίσου μεγάλο με την αθεία, τη δεισιδαιμονία δηλαδή» (ο. π. 11 D).

Μια από τις προσηγορίες του Διονύσου είναι και το «ωμάδιος» ή «ωμηστής», που σημαίνει «ωμοφάγος». Φυσικά, αυτό δεν έχει καμία σχέση με υποτιθέμενες ανθρωποθυσίες. Ο Ορφείας στους πανάρχαιους ύμνους του, τον προσφωνεί «αγνόν, ωμάδιον, τριετή, σταφυλοτρόφο, βλαστοφόρο» (ύμνος 30). Επίσης «πρωτόγονο» και «άγριον». Όπου «πρωτόγονος» σημαίνει τον «πρώτο γόνο» (πιθανότατα επειδή συντελεί στην παραγωγή των καρπών), και «άγριος» που έχει τη σημασία του «εν τοις αγροίς ζων», «παν το μη καλλιεργούμενων υπ' ανθρώπου» (Δ. Δημητράκος, τ. Α' σ. 56). Στο ύμνο 53, καλείται «χθόνιος», «κινώντας τους χορούς στις κυκλικές εποχές». Είναι καθαρή η αναφορά ότι σχετίζεται με τη γη και τις εποχές που επαναλαμβάνονται με κυκλικό ρυθμό, σαν χορός. Επίσης, προσφωνείται «χλωροκάρπε, κερασφόρε, κάρπιμε Βάκχε, έλα στην πάνθη τελετή με πρόσωπο ανθηρό, φορτωμένος με τελεσιγόνους ιερούς καρπούς». Σε άλλον ύμνο προσφωνείται, «εύκαρπε, που αυξάνεις τον χαροποιό καρπό». Στον ίδιο ύμνο· «που εμφανίσθηκες ως παυσίπονο φάρμακο στους θνητούς, ιερόν άνθος». Και η επίκλησή του, «σε καλώ να έρθεις στους μύστες γλυκύς, φερέκαρπος» (ύμνος 50). Άμεση η σύνδεσή του με τους καρπούς της γης. Ο Πορφύριος στο «Περί αγαλμάτων» γράφει ότι «η δύναμη που παράγει τους κελυφωτούς καρπούς και όλους γενικά τους καρπούς των φυτών, ονομάζεται Διόνυσος». Η ωμοφαγία μπορεί να συνδεθεί με τη βρώση των καρπών, εφόσον αυτοί καταναλώνονται ως επί το πλείστο, ωμοί.

Ωστόσο, υπάρχει μόνο μια μαρτυρία που συνδέει το «ωμηστής» με την ανθρωποθυσία. Αυτή προέρχεται από τον Φανία τον Λέσβιο, που απλά παρατίθεται από τον Πλούταρχο στο έργο «Θεμιστοκλής». Εκεί αναφέρεται ότι πριν την έναρξη της ναυμαχίας της Σαλαμίνας, ο Θεμιστοκλής θυσίασε τρεις Πέρσες. Για το ανιστόρητο του πράγματος, έχει γίνει ήδη λόγος. Ο Ευριπίδης στην τραγωδία «Κρήτες» (διασώζεται αποσπασματικά), αναφέρονται οι τελετουργικές πράξεις κατά τις οποίες κάποιος μπορεί να γίνει βάκχος. Ο χορός (που αποτελείται από τους ιερείς του Διός, απευθύνεται στον Μίνωα και του λέει συν τοις άλλοις: «Έρχομαι, αγνόν βίο κηρύσσοντας, όμοιον μ' εκείνον που μ' έκαμε να γίνω μύστης του Ιδαίου Διός και του νυκτιπόλου Ζαγρέως τα κρούσματα δοξάζω, αφού ετέλεσα τα ωμοφάγα δείπνα και ύψωσα στην ορεινή Μητέρα τιε δάδες κι επήρα των Κουρητών τ' όνομα, βάκχος όσιος τώρα εγώ. Κάτασπρα ρούχα φορώντας φεύγω· και νόμο μου έχω από θνητών γεννήσεις και θήκες νεκρών να μένω μακριά κι ούτε

να εγγίζω φαγητά που έγιναν από πλάσματα που έχουν ψυχή».

Στις «Βάκχες», ο ίδιος τραγικός, συσχετίζει την ωμοφαγία με την ζωοφαγία. Λέει ο χορός (οι βάκχες), «*Τι γλύκα είν' απ' τα βουνά σαν τρέχει ξεκομμένος απ' τους γρηγοροκίνητους θεόληπτους θιάσους μ' ένα εφαφόδερμα ιερό στον κάμπο αναζητώντας αίμα σφαγμένου τράγου, χαρά ωμών κρεάτων*». Βεβαίως ο Ευριπίδης (όπως και κάθε άλλο μεγάλο πνεύμα) γράφει κωδικοποιημένα. Δεν θα πρέπει να εκλαμβάνονται όλα κατά κυριολεξία, ειδικά όταν η κυριολεκτική ερμηνεία προσκρούει στην καθαρά θρησκευτικοφιλοσοφική αρχαία παράδοση. Το ίδιο ισχύει για κάθε αρχαίο σύγγραμμα.

Η ωμοφαγία είναι κώδικας που ανάγει το νου του μνημένου στον διαμελισμό του Διονύσου. Όπως ο Όσιρις διαμελίστηκε από τον Τυφώνα, έτσι και ο Διόνυσος από τους Τιτάνες. Ο διαμελισμός αυτός δηλεί (συν τοις άλλοις και) τον αφανισμό του Ιερού Λόγου, δηλαδή όλης εκείνης της αρχαίας ιερής Γνώσης, που συνδέει τις κοσμικές λειτουργίες του παντός με την ουσία του ανθρώπου. Η επανασύσταση του σώματος (ανάσταση), δηλεί την επανένωση όλων των διασπασμένων κομματιών της Γνώσης (που βρίσκεται στις διάφορες παραδόσεις), σε μία ενιαία Σοφία.

«Είναι ελληνικό, ξέρεις, το όνομα Ίσις όπως και ο Τυφών, που είναι εχθρός της θεάς, τυφλωμένος από την άγνοια και την πλάνη, που διαμελίζει και αφανίζει τον ιερό λόγο, τον οποίο συγκεντρώνει η θεά, τον συνθέτει και τον παραδίδει σε αυτούς που μούνται στα μυστήρια (...) που τελικό σκοπό έχουν τη Γνώση του πρώτου, κυρίαρχου και νοητού» (Περί Ίσιδος και Οσίριδος, 11 F).

Επίλογος

Η κυριαρχία του πνευματικού σκότους έχει αρχίσει εδώ και καιρό να υποχωρεί από τις καρδιές όσων ζητούν την αλήθεια. Το φως της Γνώσεως έρχεται να ξεσκεπάσει συνομωσίες αιώνων, δείχνοντας και πάλι το δρόμο προς την αυτογνωσία. Τα ψεύδη και οι πλάνες είναι καιρός να εκριζωθούν και μαζί να εκτεθούν τα κατεστημένα των ιερατείων που αιώνες τώρα απομυζούν και διαμελίζουν τον αληθώς ιερό λόγο. Είναι καιρός να σταματήσουν οι αθλιότητες από όπου και αν προέρχονται.

Διομήδης